

MARIESTAD

Mötesplats Mariestad

Grönprogram för
Mariestads kommun del 1

Antagen av Kommunfullmäktige
September 2009

Esplanaden

FÖRORD

Parker och andra grönområden är betydelsefulla för rekreation och socialt liv. Här har invånare och besökare möjlighet att mötas. Grönområden har även ett stort värde för en kommuns identitet och självbild.

I Mariestad finns ett unikt samarbete mellan kommun och universitet. Genom en utvecklad samverkan mellan Institutionen för kulturvård/DaCapo vid Göteborgs universitet och Mariestads kommun finns en fortsatt stor potential i ett gemensamt utvecklingsarbete med Mariestads grönytor som bas.

Ett Grönprogram tar fasta på och pekar ut strategiska utvecklingsprojekt i parker och tätortsnära natur. Programmet visar hur kommunen ska arbeta med parkstrukturen på ett generellt plan samtidigt som det visar på förslag och exempel på utformning av vissa specifika gröna ytor. Till Grönprogrammet hör även Områdesbeskrivningar inom vilket varje grönområde beskrivs mer ingående. Områdesbeskrivningarna finns samlade i ett särskilt dokument.

Grönprogrammet är i vissa delar ambitiöst och kräver nya arbetssätt, prioriteringar och ekonomisk effektivitet för att kunna uppfyllas. Det handlar generellt om att säkra den framtida skötseln av befintliga grönområden och i synnerhet om hur de mer skötselintensiva områdena bibehåller sin funktion och statuts över tiden.

Grönprogrammet har tagits fram av kommunledningskontoret i Mariestads kommun under ledning av stadsträdgårdsmästare Anders R Dagsberg. Programmet är illustrerat och redigerat av Julia Nedersjö.

Mariestad våren 2009

*Kristofer Svensson
Planeringschef*

INNEHÅLL

INLEDNING

BAKGRUND	6
SYFTE	7
OMFATTNING OCH AVGRÄNSNING	8

FÖRUTSÄTTNINGAR

ANALYS	10
Generellt	10
Bebyggelsenära natur	10
Träd och alléer	11
Vattennära miljöer	11
Skötsel	12
Samverkan och nyskapande projekt	12
Ekonomi	13

ROLLER

Berörda nämnder	14
Styrande dokument	14

VISION OCH MÅL

VISION OCH LEDORD	16
MÅL	17

GENOMFÖRANDE

GESTALTNINGSPRINCIPER	20
Rumskänsla och avgränsning	20
Skötseln börjar vid gestaltningen	20
Trygghet	21
Vattenkontakt	22
Vintertid	22
Utformningsprinciper för olika typer av parker	22

ARBETSSÄTT

Aktiv och medveten planering av grönområden	26
Skydd av mark vid exploatering	26
Utvecklingsplaner och Målbeskrivningar	27
Grönintensionsplan	27
Trädplan	27
Trädskydd	27

PARKPROJEKT

Världsparken	30
Grönöar	32
Undervisningsparker	33
Stadsparken	34
Stadsdelsparker	36
Tätortsparken	42

GENERELLA PROJEKT

Landskaplaboratoriet	44
Skyltning	44
Grönt nät	45
Trädgårdsparken	45
Träd och alléer	47
Lekmiljöer; temalekplatser och skolgårdar	47

INLEDNING

BAKGRUND

Mariestads Kommun vill värna och utveckla parker och andra grönområden som mötesplatser och kulturmiljöer. Grönområdena har stor betydelse för människors rekreation, socialisering och möten. De bidrar även till en förbättrad folkhälsa. Forskning har visat att människor som har grönska runt sin arbetsplats både jobbar och mår bättre. Det gröna betyder mycket för ett kvalitativt boende och kan vara en lokaliseringsfaktor. En rik och välutvecklad grönmiljö lockar till sig invånare och företag. I arbetet med detta är grönprogrammet ett sätt att samla och konkretisera tankar, idéer och visioner så att arbetet med stads- och grönplanering kan samverka och bilda en helhet.

SYFTE

Syftet med Grönprogrammet är att sätta mål och ramar för kommunens arbetet med grönstruktur och parker. Programmet ska ge Mariestads kommun och invånare verktyg för att ta tillvara de grönområden som finns, men också visa hur nya grönområden, parker och strukturer kan utvecklas. Det är ett underlag för utveckling och bevarande av de gröna strukturerna. I Grönprogrammet är det även meningen att privata markägare ska kunna hitta inspiration. Det kan vara så väl villaägare som ägare till större fastigheter. Programmet sammanfattar kommunens vilja för utvecklingen av stadens parker och ska fungera både som ramverk och som inspiration för arbetet.

Stadsparken

OMFATTNING OCH AVGRÄNSNING

Grönprogrammet är ett strategiskt dokument för utvecklingen av parker, grönstruktur och grönområden.

Grönprogrammet tar endast upp privata grönområden på ett generellt plan. Det är också anledningen till att dokumentet kallas ”Grönprogram” och inte ”Grönstrukturprogram”, eftersom det främst uppehåller sig kring det kommunägda gröna beståndet.

Målet är att projekt med högsta prioritet (1.) genomförs till 2015. Prioritet 2. påbörjas i sina första etapper innan 2015 och prioritet 3. påbörjas i sina planeringsprocesser inom samma tid. Under prioritet pågående projekt finns två projekt som är omfattande och som består av många delar, varav de första delprojekten redan påbörjats. ”Pågående projekt” kommer att löpa parallellt med övriga gröna projekt. Ansvaret för programmets genomförande har Kommunstyrelsen i samråd med Tekniska Nämnden och andra berörda aktörer.

Blomsterdekorationer i Mariestad

FÖRUTSÄTTNINGAR

ANALYS

Generellt

Mariestad har ett attraktivt läge vid Vänern. Den gamla stadsdelen ligger nära vattnet och utgör en välbevarad och karaktärsfull miljö. Natur och andra parker i stadens omgivning gör att Mariestad är relativt välförsett med grönområden. Dock har senare års minskade skötselinsatser i grönområdena bidragit till att de gröna miljöerna delvis blivit fattigare. De har idag ett övergivet uttryck. Ett annat problem är naggandet av mark i grönområdena för andra, icke gröna ändamål, som minskar grönområdesarealen. Allt från parkeringsplatser till ledningsdragningar.

Rik och etablerad vegetation skänker staden karaktär och kontinuitet. Dock har den rumsbildande effekten hos vegetationen, som bör eftersträvas i urbana sammanhang, i vissa fall försvagats. Små glesa bestånd och solitärplaceringar gör att den rumsbildande och avskärmande funktionen saknas. Att skapa en helhet och ett klart uttalat koncept skulle skapa en lugnare, attraktivare samt en mer logisk och lättförståelig grönmiljö.

Mariestad har goda förutsättningar att utveckla ett grönt nät. Här är de gröna länkarna och stråken nyckeln till ett fungerande grönt nät i kommunen. Några viktiga stråk som kan nämnas är bland annat det som går från Göteborgsrondellen till Haggården och ut till Tidans stränder söder om staden, samt det mellan Stadsparken och Tegelängsfältet via Gärdesparken och Alhagen. På en del ställen finns dock barriärer mellan olika grönområden.

Bebyggelsenära natur

I Mariestad finns relativt mycket bebyggelsenära naturområden samt parkmark som kan klassas som natur. Denna typ av natur är en resurs i grönplaneringen för utvecklingen av nya parker, gröna länkar och stråk. Naturen i och omkring staden, omkring bostaden, har dessutom många olika karaktärer. Granskog, hållmarkstallskog, ekskog, lövskog, kärr, blandskog, ängsmarker, Tidans å- och hagmarkslandskap. Detta är viktigt för den biologiska mångfalden samt för upplevelsen av en rik stadsmiljö.

Kommunens skogsmark är till stor del FSC-certifierad vilket ställer krav på en något större naturvårdshänsyn. Det pågår en långsiktig omställning av den bebyggelsenära skogsmarken till att bli mer anpassad för rekreation och friluftsliv. Insatserna vid Rörvik, Kohagen, Kolarbacken, Karlslund m.fl. utgör en viktig del av detta arbete. Detta är fastslaget i kommunens Naturvårdsplan. Processen är emellertid långsam, bland annat på grund av skogens långa omloppstid.

Träd och alléer

Den bebyggelsenära naturmarken som tidigare varit privatägd har på vissa håll skötts som konventionellt skogsbruk med ett trädbestånd med ensartad åldersfördelning och en markmiljö som endast består av björksly som röjs med jämna mellanrum. Denna typ av miljö saknar dynamik och struktur och har ett lågt rekreativvärde för kommunens invånare.

Naturmark i urbana miljöer utgör en viktig grund för grönområdenas expansion vid till exempel nybyggnation. Med utgångspunkt från dessa områdens befintliga växtmiljöer, kan parkmiljöer skapas, som får en ny, hortikulturell prägel när kommunen expanderar och utvecklas.

En av de starkare karaktärerna i kommunen har varit de många träden. Mycket finns fortfarande kvar. Mestadels lindar men även alm, rönn, lönn, oxel, hästkastanj och ett antal plataner utanför badhuset. Många alléer finns i stadsbilden och ansatser till planteringar med ovanligare växtmaterial kan skönjas. Träden har en viktig plats i stadsbilden men skötseln och vården har i vissa avseende fått stå tillbaka. Alléer samt parker som Alhagen och Stadsparken har stora kvalitéer som man kan bygga vidare på. Alléerna i staden befinner sig delvis i regression, till exempel Esplanaden och Drottninggatan. Här finns stora behov av att byta ut träden. Vilka arter, på vilket sätt utbyte ska ske, vilken typ av plantering är frågor som bör besvaras inom en snar framtid.

Andra delar av Mariestads trädbestånd befinner sig också i ett svagt skick. Hög ålder och sjukdomsangrepp av rötsvampar och bakterier är orsakerna, samt träd som fallit för icke gröna projekt. Även negativa följder av den minskade skötseln kan registreras. En viss nyplantering av träd har skett i kommunens grönområden.

Vattennära miljöer

Läget vid Vätern har påverkat stadens framväxt och stadsliv. Detta bör man ta fasta på i den framtida grönanläggningen i kommunen som helhet. När man idag rör sig i Mariestad kan känslan av att vara i en stad vid Sveriges största sjö - ett "innanhav" - förstärkas. Det är svårt att till fullo känna Väterns närvaro i staden. Få stråk leder mot vattnet. Även Tidån sätter sin prägel på kommunen och borde i framtiden spela en viktig roll i planeringen av grönområdena.

Läget vid vattnet är en mycket fin förutsättning för att skapa en intressant, upplevelserik och vacker miljö. Möjligheterna att skapa en fin strandpromenad finns.

Genom kommunen går också Göta Kanal, som vid Sjötorp mynnar ut i Vätern. Kanalen är ett självklart turistmål. I Sjötorp och Lyrestad är emellertid kanalstränderna aningen fattiga. Alléerna börjar komma till åren och gång- och cykelvägarna känns ibland ödsliga.

I söder ligger sjön Östen. Den är ett värdefullt natur- och friluftsområde. Området runt sjön är naturreservat och fågellivet är rikt. Östen ligger också i ett värdefullt kulturlandskap.

Skötsel

Kommunens parkavdelning har god kompetens men är underbemannade för uppgiften att sköta kommunens grönområden. Parkorganisationen har nära samverkan med Göteborgs Universitet och det sker ett visst utbyte både vad gäller kunskap och arbete. Skötseln består idag till största delen av städning, skötsel av utplanteringsväxter samt gräsklippning.

Parkarbetarna har goda fackkunskaper i exempelvis trädbeskärningsarbeten. Bristande resurser gör att ogräsrensning och nyanläggning samt övriga göromål under sommarhalvåret till stor del har blivit eftersatta. I en del fall har ogrästillväxten gått så långt att den enda lösningen är att börja om från början med urgrävning och återuppbyggnad av växtbäddarna.

Demografin förändras ständigt. Barn bor på andra ställen nu än de gjorde när vissa lekplatser uppfördes. Det gör att en del lekplatser står oanvända och börjar växa igen. På vissa håll i staden växer ogräset kraftigt på lekplatser och i sandlådor vilket gör att dessa verkar övergivna samt ger intrycket av att inte uppfylla de säkerhetskrav som finns.

I kommunen finns mycket gräsytor att klippa. Detta ökar skötselkostnaderna och skapar på sina håll monotona och mindre intressanta områden. Även små gröna områden kräver på grund av gräsytans storlek, oproportionerligt stora klippinsatser. En annan orsak till detta är att ytorna är spridda över hela kommunen.

Ingen ekologisk profil är än så länge utvecklad men en del förändringar har genomförts. Vägsaltningen har skurits ner en del och konstgödsel får inte längre användas. Gifter används endast vid speciella tillfällen och då endast med glyfosater.

Den efterföljande vården av nyplanterade träd har ofta uteblivit. Detta kan resultera i dyra förluster av träd då dessa måste beskäras akut med för stora snitt som följd tex. i ytor där man fått en förändrad situation som exempelvis trafikens karaktär.

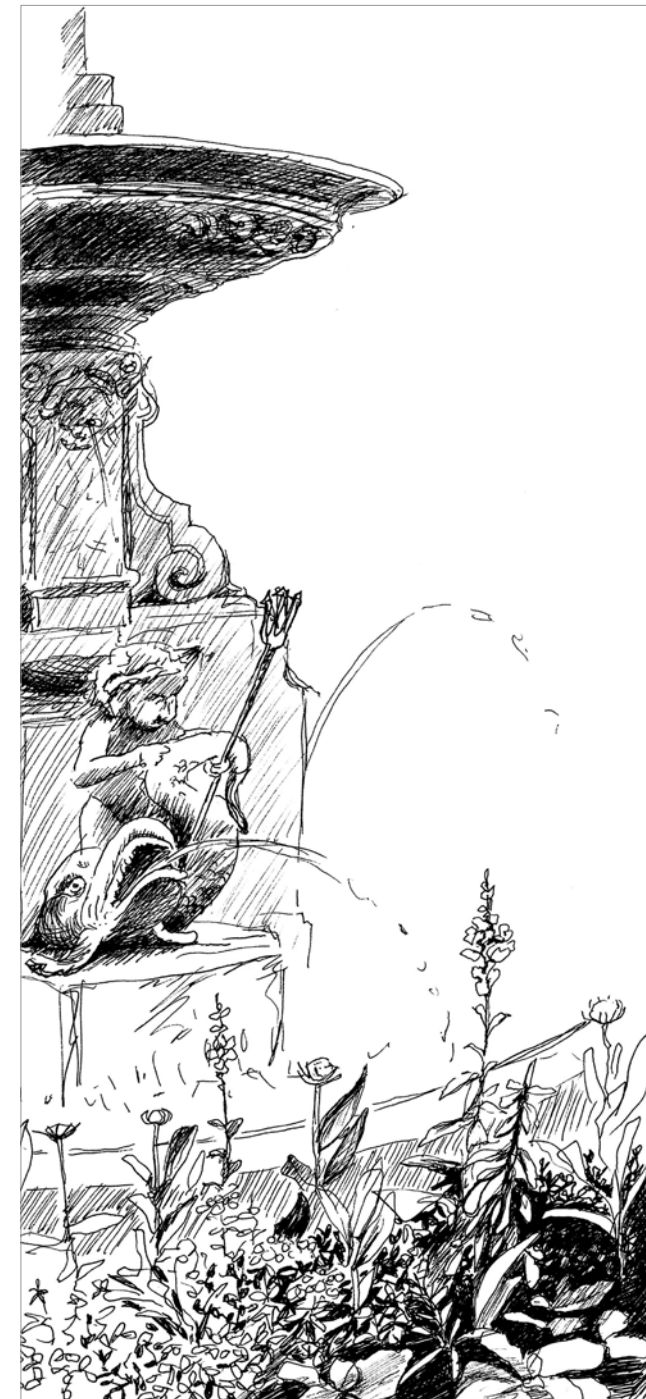
Detta skapar fula och artotypiska kronor och kan resultera i svåra sjukdomsangrepp.

Samverkan och nyskapande projekt

Mariestads Kommun har en samverkan med Göteborgs Universitet/Institutionen för Kulturvård. I denna samverkan ingår även kommunens LSS-verksamhet där fysiskt och psykiskt funktionshindrade brukare deltar, bland annat i skötseln av grönytor. Tanken är att ett utbyte av både kunskap och arbete ska komma till stånd. Studenter och brukare får autentiska objekt att arbeta med i kommunen och de kan på så vis också ta del av parkarbetarnas yrkeskunskap. Kommunens anställda kan delta i en viss kunskapsinhämtning och få hjälp med vissa stora arbetsuppgifter som inte kräver fullt yrkeskunnande. Känslan av yrkesstolthet kan på så vis stärkas. Universitetets kunnande på landskapsvårds- och bygghantverksutbildningen kan på liknande sätt integreras i fruktbara samverkansprojekt.

Ekonomi

Mariestads kommun har liksom flera andra kommuner medvetet och successivt minskat skötsleintensiteten i tätorternas parker. Ett grönprogram kan både ses som en vision och som ett åtagande. För att uppfylla de övergripande intentionerna i detta grönprogram är bedömningen att skötsel, om- och nyplantering och liknande behöver långsiktigt förstärkas och säkras.

Fontän i Stadsparken

ROLLER

Berörda nämnder

De nämnder som berörs närmast av grönprogrammet är Tekniska nämnden, Miljö- och byggnämnden samt Kommunstyrelsen. Programmet är ett komplement till Översiktsplanen och underlag i arbetet med kommande Fördjupade översiktsplaner. Det innehåller även beskrivningar för hur arbeten i eller i närheten av grönområden, parker och planteringar ska ske.

Styrande dokument

Planeringen av kommunens grönområden styrs inte bara av Grönprogrammet utan också av ett antal olika planer och dokument så som Översiktsplan och olika sektorsplaner. Även nationella lagar och riktlinjer som Miljökvalitetsmålen, Folkhälsomålen, Vattendirektivet, Plan- och bygglagen, Skogsvårdslagen, Miljöbalken samt internationella dokument som Agenda 21, Habitatagendan, Barnkonventionen och Landskapskonventionen är styrande.

VISION OCH MÅL

VISION OCH LEDORD

Vision

I framtiden lockar Mariestads parker och grönområden besökare från hela landet och bidrar till stolthet och identitet för stadens invånare. Besökaren vandrar i trivsamma gröna miljöer där han/hon möter nya människor. Grönstruktur skapar trivsel och hälsa. Naturen är en vardaglig upplevelse och finns integrerad i staden. Det finns möjligheter till avskildhet och kontemplation såväl som aktiviteter och samvaro i våra gemensamma gröna rum.

Information och kunskapsutbyte bidrar till en större förståelse för naturen och ekologiska samband.

Gröna rumsbildningar och uppdelning av stadsbilden gör kommunen tydligt avläsbar och logiska delar bildar vackra miljöer. Ett grönt nät binder samman kommunens grönområden.

I framtidens Mariestad präglas planering och skötsel av en ekologisk helhetssyn. Projektering grundas på en noggrann studie av befintlig vegetation, topografi, hydrologi, jordmån, jordart och befintligt klimat. Mariestad använder endast i undantagsfall gifter, vägsalt eller konstgödsel.

Ledord

”Mötesplats Mariestad”

Som ett sätt att styra Grönprogramarbetet och skapa en helhet har ett ledord för arbetet formulerats: ”Mötesplats Mariestad”. Det betyder att parker, som andra stadsrum, är mötesplatser. Utformningen ska erbjuda upplevelser och gynna folkhälsa, ekologi samt social när- och samvaro. ”Mötesplats Mariestad” kan också tolkas som essensen av de ambitioner som uttrycks i Översiktsplanen. Man talar där om internationalisering, integrering av nysvenskar, en attraktiv boendemiljö samt ett rikt företagsklimat. Grönområden i Mariestads kommun ska vara gränslösa i avseende på ålder, intressen och etnicitet.

MÅL

Tillgång och tillgänglighet

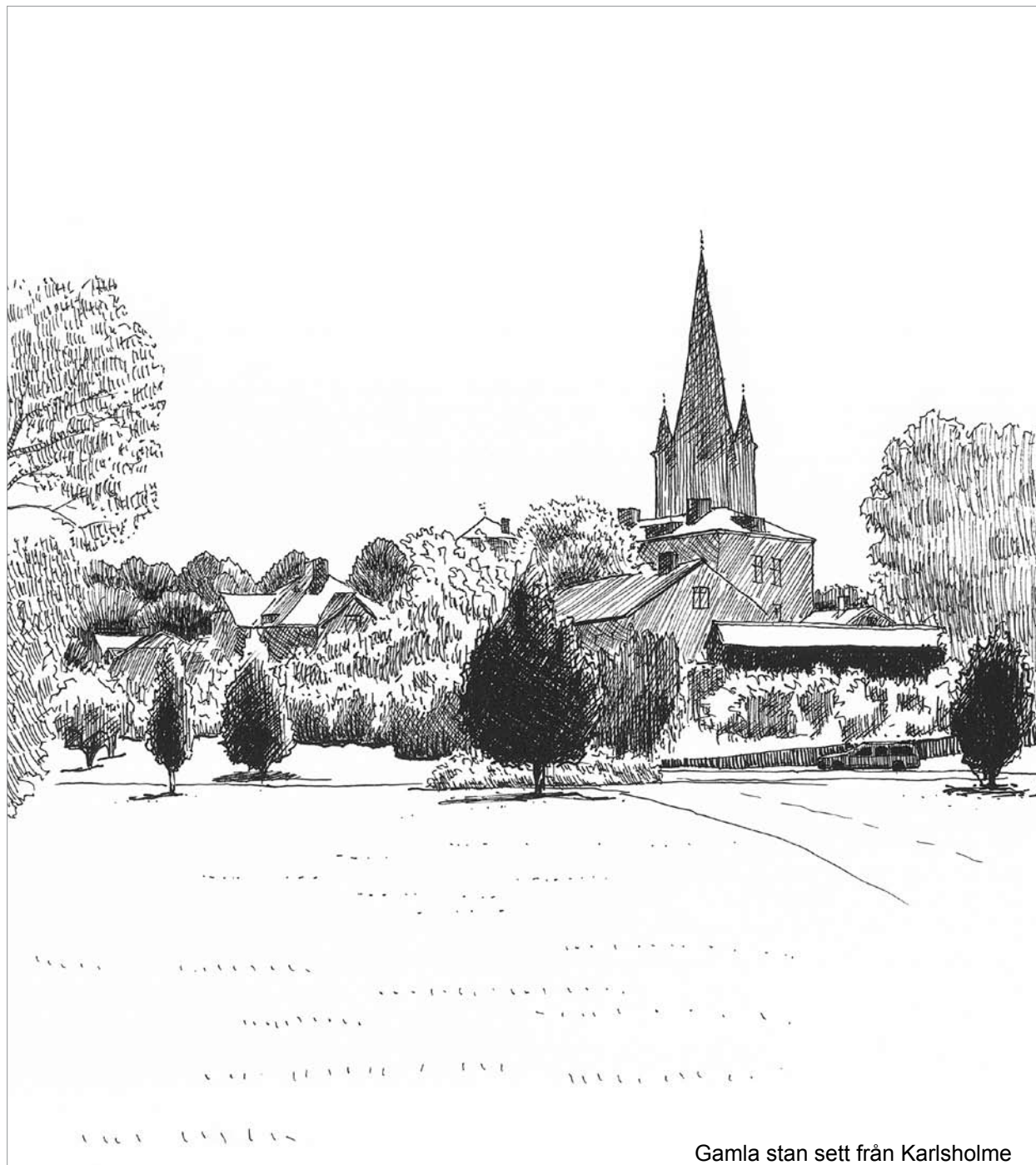
Programmet ska bidra till att fler invånare får tillgång till grönområden i närheten av bostad, skola, dagis och arbetsplats samt tillgång till större rekreativa grönområden. Utbudet av parker och rekreationsområden ska vara varierat.

Pedagogiska värden

Programmet ska bidra till att park- och grönområdets pedagogiska värden utnyttjas och utvecklas. När grönområden anläggs och utvecklas så ska ekologiska, zoologiska och botaniska samband åskådliggöras för invånare och besökare. Grönområden i Mariestad ska inspirera till kunskap och utevistelse genom att kunskapen om växter ökar och att information om arbeten som pågår i kommunen skapar deltagande och samhörighetskänsla.

Nationellt besöksmål

I samverkan mellan Mariestads Kommun och Göteborgs Universitet har det vuxit fram en vision om Mariestad som nationellt besöksmål. Grönprogrammet ger förslag på hur parkerna som utvecklas i detta samarbete ska fungera, så att de bidrar till att göra Mariestad till ett nationellt besöksmål.

Gamla stan sett från Karlsholme

GENOMFÖRANDE

GESTALTNINGSPRINCIPER

Avsnittet *Gestaltungsprinciper* beskriver generella utformningsprinciper för kommunens grönområden. De är tänkta som riktlinjer för arbetet med de projekt som pekas ut i grönprogrammet men även som stöd för framtida kommunala projekt och privata initiativ.

Rumskänsla och avgränsning

En viktig del av utformningen av en park eller ett annat grönområde är områdets kanter, gränsen mellan vad man kan kalla olika uterum. Områdets så kallade randzoner bestämmer graden av rumskänsla och avskildhet från omkringliggande delar av kommunen. Denna randzon utgör också en inramning av området som kan betyda mycket för ett områdes identitet och rumslighet.

För en parkmässig inramning med hög rumskänsla kan låga (eller ibland höga) trä- eller smidesstaket i grönområdenas kanter användas. Detta skulle också kunna utvecklas till ett signum i kommunen. I vissa lägen kan inramningen utgöras av olika typer av vegetation och stenar. Staket kan tillverkas i samarbete med studenter vid Göteborgs Universitet/DaCapo. En annan viktig funktion som en inramning fyller är att förhindra fordon från att köra in på grönområden. Parkering och körning i grönområden förstör grönområdena genom markkompaktering och skador på vegetationen

Skötseln börjar vid gestaltningen

För att parker ska fungera under en längre tid och vara välbesökta och omtyckta är skötseln mycket viktig. Skötsel och mantimmar är också det som kostar mest. Därför ska gestaltningen skapa goda förutsättningar för en effektiv och enkel skötsel. Det betyder att det ibland måste satsas mer ekonomiska resurser vid anläggningsfasen för att sedan få en mer rationell och ekonomisk skötsel.

All projektering ska ske på ett sådant sätt att ogräsbekämpning och annan skötsel i de flesta fall bara behövs under en kortare etableringsfas. Planteringar ska planeras så att de fungerar optimalt, biologiskt sett, med mindre skötsel och färre döda växter som följd. Ett exempel är tätare planteringsavstånd för att planteringar ska sluta sig fortare mot ogräs. Det ger högre växtkostnader men i längden innebär det en långt mycket lägre skötselkostnad.

Som en del i detta arbete bör en del av kommunens gräsytor läggas om till ängsmark, som slåss en gång per år med gräsuppsamling. Detta inte bara för att

Trygghet

minska behovet av gräsklippning utan också för att öka den biologiska och estetiska mångfalden. Istället för stora monotona klippta gräsytor skapas en estetisk mångfald. I vissa fall kan bete också bli aktuellt för att skapa mångfald, både för skötsel och biodiversitet.

För att få biologiskt fungerande, vackra, lättskötta och därmed ekonomiskt försvarbara anläggningar ska kommunens arbete med växtligheten vägledas av mottot Biotopinspirerad Växtkomposition (BIV). Alltså en komposition med växter, som i sin naturliga miljö växer tillsammans.

Grönområden i Mariestad ska gestaltas så att de upplevs som trygga. Att Mariestads invånare och besökare ska kunna känna trygghet måste vara en självklarhet i den kommunala planeringen. Områden som upplevs som otrygga blir oattraktiva.

Upplevelsen av trygghet är relativ, personlig och svår att generalisera. Den grundar sig i en faktisk eller förmodad närvaro av faror och hot. Tryggheten kan vara mycket svår att påverka eftersom vi inte kan styra över alla faktorer.

För att acceptera otryggheten man kan känna inför grönområden på natten så krävs det att grönområdena verkligen uppskattas dagtid. Det betyder att höga krav måste ställas på utformning.

I områden som används nattetid är det viktigt med en medveten ljussättning. Ljussättning kan skapa både otrygghet och trygghet; lyser lamporna bara upp gångvägen så känns buskarna ännu mörkare och det är svårt att se vad som finns utanför lampornas ljus.

Men det finns även faktorer som har betydelse både på natten och på dagen som vi kan påverka. Dålig skötsel och underhåll, klotter och vandalisering är några exempel. De bidrar till en känsla av laglöshet och gör att området kan upplevas som övergivet.

Vattenkontakt

Detaljer i gestaltningen kan överallt i kommunen påminna om stadens historia och dess geografiska läge vid Vänern, Tidån, Östen och Göta Kanal. Utformning med båtar, fyror eller andra uppenbara gestaltningsdetaljer är inte det som i första hand eftersträvas, utan även en subtil och elegant koppling i färg, form, material och riktning.

Vintertid

”Mötesplats Mariestad” betyder att stadens offentliga platser ska inbjuda till samtal och nya möten. I arbetet med detta måste även kvällar och vintrar vara attraktiva i den offentliga miljön.

Gestaltning och utformning av grönområden, torg och platser ska ske med kunskap om växter och deras estetiska verkan. Effekter hos speciella växter kan utnyttjas och vintergröna växter ska användas i en större omfattning. Material och utrustning kan likaså stärka det varma och ombonade intrycket vid snö, mörker och kyla. Uppvärmade sittplatser och serveringar för varma drycker är några exempel.

På vintern är också ljussättningen viktig. Konstnärlig, funktionell, trygghetsskapande och annorlunda ljussättning skapar intressanta utemiljöer vintertid. Till exempel skulle ett spektakulärt ljusrum kunna skapas mellan kvarnen och Marieholmsbron. I ”Mariestad i Nytt Ljus – Ljussättningsprogram för Mariestads Kommun” finns riktlinjer för det kommunala ljussättningsarbetet.

Utformningsprinciper för olika typer av parker

Grönöar

Små och tillsynes obetydliga restytor kan gestaltas så att de i framtiden blir ett kommuntäckande lager av ”gröna reklampelare” för kommunen. Grönöarna bör gestaltas så att identitetsstarka och tematiska små platser uppstår i ett eget småskaligt grönt lager runt om i kommunen. Ett sådant system av gestaltade grönöar skulle kunna skapa identitet och karaktär åt Mariestad.

Fickparker

Fickparker är små parker med hög skötselnivå och detaljeringsgrad. De ska gestaltas med trädgårdskaraktär och bör innehålla perennplanteringar och andra blommande anläggningar. Här kan man även arbeta med staket, pergolor, spaljéer och andra mer småskaliga konstruktioner.

Kvartersparker

Kvartersparker tillhör den informella och halvprivata sfären. De fungerar som mötesplatser för ett kvarter. Dessa bör utformas så att de speglar den del av kommunen/staden i vilken de befinner sig. De som besöker parken ska känna områdets karaktär och identitet. Det ska också kännas att det är en del av ”det förlängda vardagsrummet”. Vissa

intensivare trädgårdsmässiga inslag kan tänkas, såsom till exempel perennrabatter och vatteninslag. De mindre samt de mellanstora barnen ska finna lekmöjligheter här.

Grannskapsparker

Dessa parker har en mycket stor betydelse som mötesplatser. De har stor betydelse för sociala aktiviteter, motion och lek. Därför är det viktigt att de gestaltas så att det finns möjligheter till kontemplation, lugn och ro såväl som till motion och lek. Rumsuppdelning och överlagrade funktioner är viktiga delar i utformningen. Lekfunktionen kan antingen utformas som en kompletterande beståndsdel i parken eller så kan Grannskapsparken utformas med en temalekplats, ingående i ett nät av andra temalekplatser runt om i kommunen.

Stadsdelsparker

Stadsdelsparken förser ett större befolkningsunderlag och bör därför erbjuda fler händelser och attraktioner, det vill säga fylla många funktioner parallellt. Fler besökare motiverar åtgärder som kräver större resurser. Stadsdelsparken ska vidare fylla en del av de vuxnas motionsbehov till exempel genom att

erbjuda promenadslingor på omkring 1 km. Stadsdelsparken ska hänga samman med de gröna länkarna och stråken och därmed ingå i det gröna nätet. På så sätt kan man, om man har för långt att ta sig till parken, gå större delen av promenaden dit i naturmiljö. Därför blir de gröna länkarna, återigen, essentiella för att kunna ta sig till parken på ett lockande sätt. Att ha det gröna runt knuten motiverar människan att röra sig längre bort, till andra grönområden.

Tätortsparker

Genom små tätortsparker i kransorterna kan man skapa tydliga mötesplatser och stärka identiteten i kransorterna. Tätortsparken skulle ha samma funktion som en liten stadspark, med hög skötselnivå och rika blommande planteringar. På ett symboliskt plan kyter dessa byparker an till huvudortens grönstruktur.

Stadspark

Historiskt sett är stadsparken en typ av park som har en tydlig identitet och karaktär. Ett tydligt huvudstråk, inslag av exotiska växter, plats för evenemang samt prydnadsplanteringar är de utmärkande dragen. Stadsparken har en tydlig typologi som ska följas.

Regionpark

En regionpark kan tillägnas en viss person, markera en viktig plats eller påvisa kommunens särart. Som ett nät av regionparker i regionen kan dessa samverka. I Mariestads fall skulle det till exempel kunna röra sig om att profilera sig som en ekologiskt planerande kommun och ha vetenskapliga experimentverkstäder, ekovetenskaplig information, avsätta mark för vindkraft med tillhörande information, bygga bostäder i form av ekologiska hus och bostadsmiljöer enligt de senaste rönen, demonstrera skillnaderna mellan konventionell och ekologisk odling genom tex. experimentalfält etc. Stora motions- och idrottsanläggningar är även relevanta i detta sammanhang.

Rabatter och planteringar

Färg- och formstarka rabatter och planteringar fungerar välkomnande och identitetsskänkande. Planteringar kan också ingå i mer landskapliga sammanhang i övergångar, bryn och vid skyddsplanteringar. Planteringar stärker också rumsupplevelsen.

Stadsplatser

Stadsplatser är platser som traditionellt räknas som grönområden men som vid en första anblick inte förefaller vara ett grönområde. Det är platser som har vissa parkmässiga inslag, till exempel Nya Torget och Gamla Torget med sina trädrader. Stadsplatsen har en viktig funktion som mötesplats och som övergångszon mellan stadens olika delar. Här finns möjligheter att använda mer påkostade lösningar och utsmyckningar. Plats för stadens olika aktiviteter bör möjliggöras och stramare formspråk eftersträvas. Det växtmaterial som används ska vara tåligt i urbana miljöer och ha ett tydligt uttryck.

Gröna gator

Syftet med gröna gator kan vara att mjuka upp stora och hårda gator och vägar. Det innebär att gatuplanteringar kan skapas där det är möjligt och genom att man kan låta gräsrefuger och vägrenar bli lummiga och blommande planteringar samt genom att i vissa fall bryta upp asfalt i de bredaste gatuavsnitten. Trädrader och alléer är också viktiga inslag. Växtmaterialet måste kunna tåla den tuffa miljön som dessa ytor innebär. Snövallar, smutsstänk, avgaser, luftföroreningar, inkörningar och vägsalt är några exempel.

Stadsskog

Stadsskog är ett viktigt komplement till stadens parker. Stadsskogen erbjuder en mer uttalad möjlighet till motion och rekreation. Promenader i skog tillhör dessutom en av våra mest uppskattade fritidsaktiviteter. Stadsskogen bör ha en minimistorlek på 500 ha.

På så vis kan man påvisa möjligheterna till ett skonsamt utvecklingsarbete där det är lättare att arbeta efter mål som dynamik (öppna, slutna och täta partier samt olika arter och bestånd), struktur (olika åldrar, storlekar och karaktärer) och bevarande av platsens värden och karaktärer. Motionsspår, vindskydd, grillplatser bör underhållas och utvecklas på ett skonsamt sätt så att höga rekreativa och sociala värden uppnås.

Bebyggelsenära natur

Den bebyggelsenära naturen ska inte skötas som skogsbruk utan med rekreativa, sociala, ekologiska och estetiska mål i fokus. Bebyggelsenära natur utan struktur och dynamik och med renstädade ”golv” där återväxten städas bort ger inga rekreativa och sociala värden. Man har i forskning sett att en rik grönmiljö ökar välbefinnandet och påskyndar läkningsprocesserna för människor som varit fysiskt och psykiskt illa.

För att sköta bebyggelsenära natur kan man utveckla alternativa skötselmetoder såsom plockhuggning, blädning och hästkörning. Där maskininsatser sker utförs denna så att exempelvis skador på kvarvarande skog och djupa körsår undviks samt att oljespill ej förekommer. Åtgärderna ska företas under lämplig årstid och väderlek.

Vår bebyggelsenära natur ska skötas så att en dynamik (öppna, slutna och täta partier samt olika arter och bestånd) och en struktur (olika åldrar, storlekar och karaktärer) bevaras/skapas. När natur- och landskapsvård företas i dessa områden är det också nödvändigt att ta hänsyn till platsens själ. Det innebär att åtgärder ska syfta till att bibehålla den specifika karaktär som det aktuella området eventuellt har.

Skolgårdar

Skolgården är ett mycket viktigt rekreativt och pedagogiskt grönområde för barn och ungdomar. Därför är det angeläget att prioritera utformningen och lösgöra medel för detta ändamål. Stora insatser måste här satsas på att få kommunens skolgårdar att locka till rörelse, lek, motion och rekreation samt att bli pedagogiska.

Möjligheter till utomhusundervisning, vattenlekar, pedagogiska lekredskap och lekmiljöer, rumsuppdelade skolgårdar, nyttoträdgårdar, lummiga och blommande planteringar som även markerar årstidernas växlingar och ekologiska samband. Även delar för avskildhet och kontemplation är viktiga. Allt detta är exempel på innehållet i utformningen av en god skolmiljö.

Viss vegetation kan vara besvärande för allergiker och Boverket har därför tagit fram rekommendationer i avstånd för de aktuella växterna.

ARBETSSÄTT

Detta avsnitt talar om hur kommunen förhåller sig till kritiska moment som starkt påverkar grönstrukturen. Avsnittet är på så sätt viktigt eftersom den övriga grönplaneringen är beroende av arbetssättet.

Aktiv och medveten planering av grönområden

Kommunens grönområden skapas genom medveten kommunal planering och ingår som en del i utvecklingen och projekteringen.

I många fall har värdefulla grönområden spontant utvecklats på mark som från början har planlagts för annat ändamål. För att ge dessa områden ett långsiktigt skydd mot exploatering är det nödvändigt att ändra den gamla detaljplanen när nya upprättas.

Miljöbalken reglerar här också en del grönområden som tex. strandskydd, biotopskydd, kulturresevat, naturresevat, naturminne, djur- och växtskyddsområde, Natura 2000-område samt FSC-certifierad skogsbruksplan. Man kan också säkerställa grönområden i samråd med privata markägare. I arrende och skötselavtal kan man ge ett visst skydd men denna form ger inget långsiktigt skydd.

Följande principer bör vara vägledande.

Kompensationsprincipen: Att ytmässigt och kvalitetsmässigt kompensera för de i undantagsfall förstörda gröna värdena.

Försiktighetsprincipen: Att vidta största försiktighet då gröna värden kan påverkas negativt.

Skydd av mark vid exploatering

Vid exploatering är det viktigt att befintlig vegetation skyddas och sparas till skydd för smådjur och till nytta för rekreation och friluftsliv. Natur som ska bevaras i byggområden måste därför hägnas in under byggtiden. Det är vidare viktigt att rätt vegetation sparas så att den tål eventuell förtätande exploatering i framtiden samt att den står i ett ekologiskt sammanhang med omgivande natur och anlagda grönområden. Genom att spara befintlig vegetation får man ett trivsammare klimat och en större biologisk mångfald samt en billigare nyanläggning av grönområden då en del av den framtida grönmassan redan finns på plats.

”Dagens sly är morgondagens parker”

Det innebär att all bebyggelsenära natur är mycket värdefull. Här ligger, helt gratis, en god grund och en väl fungerande biotop att inspireras av och bygga vidare på. Att skapa attraktiva parker ur dessa naturrester innebär snabbare etablering, lägre anläggningskostnader, logisk vegetationsuppbyggnad samt lägre skötselkostnader.

Utvecklingsplaner och Målbeskrivningar

För varje delområde i kommunens grönstruktur upprättas Utvecklingsplaner och/eller Målbeskrivningar. Alltså räcker det inte med vanliga skötselplaner då dessa bara beskriver ett statiskt förhållande och inte ett dynamiskt förlopp. Dessa bör regelbundet revideras.

Grönintentionsplan

För alla schakt-och byggprojekt, som berör grönområden eller grönstruktur direkt eller indirekt, ska det upprättas en Grönintentionsplan (GIP). I den ska skadeförebyggande åtgärder och återställningsplan redovisas. Denna kan i mindre projekt bestå i att arbetet beskrivs och anmäls så att en överenskommelse om minimal påverkan och lämplig arbetssätt nås.

Trädplan

Det är viktigt att vid projektering och upphandling av markarbeten, planera in träden som viktiga element i stadsmiljön. Träd motsvarar också stora ekonomiska värden. Ett fullvuxet träd som av misstag och okunskap skadas och/eller dör och som ska ersättas brukar värderas till mellan 250.000:- och 500.000:- Det kan således bli mycket dyrt att inte beakta träden vid all typ av projektering och upphandling. En Trädplan bör upprättas, då den utgör grunden för kommunens trädvård.

Trädskydd

Trädvård

Trädvård måste utföras av parkavdelningen eller av dokumenterat kunnig entreprenör. När det gäller beskärning, så är det så att träden ofta inte klarar att valla över snittytorna efter för stora snitt. Nya, stora, kompenserande, snabbväxande och utanpåsittande skott (epicormiska skott) bildas, som på grund av sin snabbt ökande tyngd och dåliga infästning lätt ramlar ner till fara för hälsa och egendom. Träden förlorar på så vis också sin habitus – sitt för arten naturliga växtsätt och utseende.

Ett av problemen med traddöd är att det inte syns på en gång utan att det kan ta upp till 10-20 år för ett träd att dö. Därför måste projektering och åtgärder där träd berörs ske först efter det att gällande dokument samt trädplan beaktats.

Rotzonen - Körning / Grävning / Schaktning

Rotzonen är en viktig och känslig del av träd. Ett trädets rotzon är lika med den sk. droppzonen plus 20%. Droppzonen är en tänkt lodlinje ner från kronans yttersta grenar och sedan brukar man för ett medelstort träd lägga till 2 meter extra åt varje håll (se figur sid. 29) En enkel tumregel att följa vid arbeten nära träd är därför **droppzonen plus 20%**. Detta innebär att man inte kan köra eller gräva närmare än ungefär 2 meter utanför de yttersta kvistarna i kronan då detta motsvarar **rotzonen**.

Det trädskydd i planer som gäller idag är i många fall betydelselöst då det bara gäller trädets ovanjordiska delar. Trädskyddet ska även gälla den del av trädet som finns under markytan: rotsystemet. Körning och schaktning i rotzonen ska rendera i utdömande av böter. Det ligger på varje kommunal beställares/projektörs ansvar att se till att varje entreprenör och/eller utförare får information om detta. I vissa fall kan man även lägga en bestämmelse i detaljplanen som säger att trädet, om det skadas, måste ersättas av ett träd av samma sort och med ett minsta stamomfång.

Ledningsdragning och andra arbeten i rotzonen bör undvikas. I de fall där detta inte är möjligt kan andra metoder prövas för att minimera skadorna på rotsystemet.

Vid **körning** i rotzonen kompakteras jorden och porvolymen minskar vilket innebär att mängden markluft minskar drastiskt. Minskar mängden markluft så börjar trädet att lida av syrebrist och för en tynande tillvaro med följd att de oftast måste avlägsnas som fula och/eller sjuka. Detta är ett utbrett problem i urbana miljöer, som kostar Sveriges kommuner miljontals kronor varje år. Problemet förvärras regniga perioder, vår och höst.

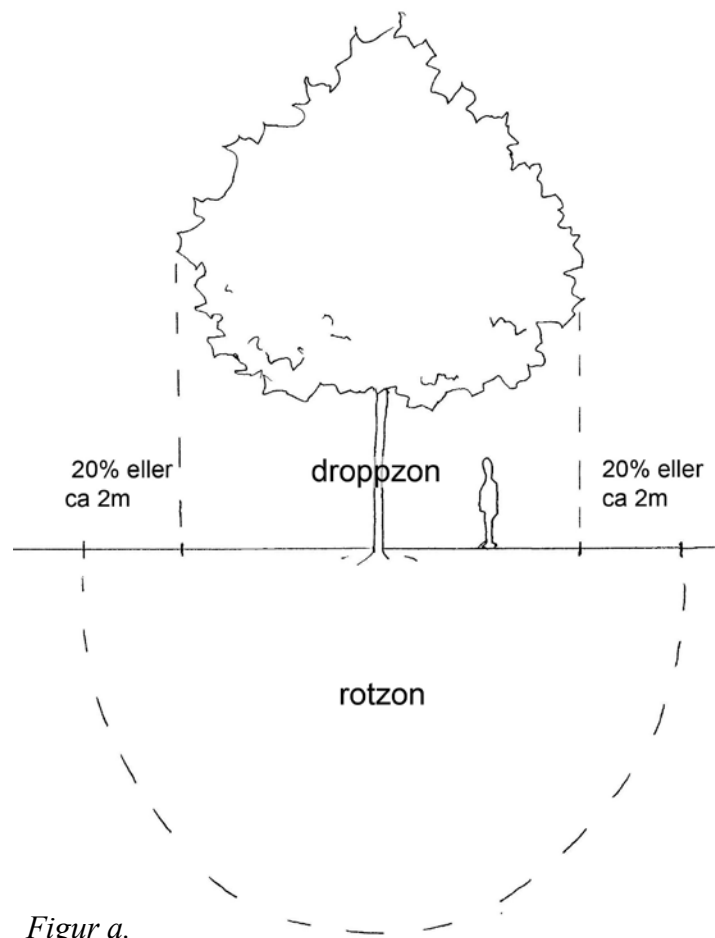
Vid **grävning och schaktning** i rotzonen avlägsnas en stor del av trädets rötter och man erhåller på så vis ett dåligt förankrat träd med fallrisk som följd. Ett annat problem är att trädet berövas de viktiga sugrötterna, som sitter i rotzonens periferi. Detta medför en starkt reducerad förmåga till vatten- och näringsupptag. Dessutom kan rötterna angrips av skadeorganismer som bakterier och rötsvampar i de öppna såren som uppstår. Man räknar med att ungefär 80% av alla trädproblem är markrelaterade.

Påkörningsskador

Som exempel kan här träden på Kungsgårdsvägen nämnas. Många av träden i allén är så illa påkörda att de kommer att behöva tas bort, trots sin ringa ålder. Kraftiga påkörningsskador som dessa vallar sällan över helt. Det sker en skenbar övervallning men sårvävnaden sluter inte helt över såret. Detta resulterar i en så kallad ”falsk frostspricka”. Det före detta såret sprängs upp av frost och man upplever det som att frosten orsakat problemet men det har alltså sitt ursprung i en påkörning eller en fläkningsskada.

När trädets sår inte vallar över, eller tar lång tid på sig att valla över, angriper skadeorganismer som rötsvampsporor och bakterier trädet. Trädets fortsatta liv kan nu komma att få ett av följande förlopp: **a.)** Trädet dör en för tidig död. **b.)** Trädet blir till allmän fara och/eller faller omkull. **c.)** Trädet överlever men utvecklas inte, dvs. det får ett artotypiskt utseende med liten tillväxt; det ser glest, tanigt, sjukt och ”fult” ut, varför det ofta tas bort.

Därför måste en av trädbeskrivningens grunder vara att trädets sår ska valla över så fort som möjligt och att snitten hålls så små som möjligt.

Figur a.

PARKPROJEKT

I den här delen beskrivs parkprojekt. Precis som i avsnittet *Generella projekt* är varje projekt uppdelat i rubrikerna Vad?, Varför? och Hur? för att åskådliggöra förslaget och tankarna bakom. Parkprojekten är uppdelade i prioriteringsordning enligt följande:

Pågående projekt

Världsparken
Grönöar

Prioritet 1.

Undervisningsparker

Prioritet 2.

Stadsparken

Prioritet 3.

Tätortsparker
Stadsdelsparker

Angående prioriteterna se sid 8.

Vad?

Vad går förslaget ut på? Här beskrivs kortfattat själva projektet.

Varför?

Varför är det viktigt? Här sammanfattas tankar och argument för projektet.

Hur?

Hur ska det gå till? Här beskrivs projektet och dess olika delar mer ingående.

Världsparken

Pågående

Vad?

Idén till Världsparken föddes under arbetet med Grönprogrammet. Det är både en storslagen vision om en utveckling av Mariestads parker som unika objekt och ett enkelt sätt att inspirera till olika inriktningar i parkernas utformning.

Världsparken är tänkt som ett stråk av biotopparker med teman från olika delar av världen som bildar en ringled av parker. Nätet av parker skulle även kunna utgöra en vandringsled.

Varför?

Världsparken skulle kunna bli en del i folkhälso- och integrationsarbetet och tjäna som symbol för en aktiv och öppen kommun. Parken skulle också bidra till att öka attraktionskraften för Mariestad som nationellt besöksmål. Förhoppningen är att invånare och besökare i framtiden ska kunna bege sig på en ”vandring jorden runt” över dagen. Dessutom är den en förutsättning för arbetet med Landskapslaboratoriet.

Hur?

Pärlbandet av parker som utgör Världsparken ska också fylla funktioner som till exempel grönöar, fickparker eller grannskapsparker. De olika delprojekten anläggs etappvis och bygger på befintliga växtmiljöer.

Världsparken ska utvecklas över tiden och arbetet delas upp i etapper. Hela projektet kan inte anläggas vid samma tillfälle. Första etappen, Biotoppark Ekudden, har påbörjats och beräknas vara anlagd 2009. Världsparkens sträckning i söder, vid Västeräng, ska breddas till ett grönt stråk, som ett avbrott och en sammanbindande länk mellan de olika stadsdelarna på var sin sida om det tänkta expansionsområdet för industrier. Risken är annars att den växande industrin blir en barriär mellan nämnda stadsdelar

Parkerna ska utformas för att efterlikna olika biotoper från hela världen. Det kan till exempel bli en nordamerikansk ekskog eller en japansk lärkskog. De kan antingen nyanläggas, vara en upprustning av befintliga parker eller genom utvecklande skötsel av rudiment, naturliga parktytor och naturmark. Varje ny ”världsbiotop” ska byggas på befintliga förutsättningar. På så sätt kan man snabbare få en kostnadseffektiv och ekologiskt fungerande anläggning.

Världsparken är en del av arbetet med Landskapslaboratoriet där forskning och utbildning inom universitetet ska bedrivas i kommunens offentliga miljö. I och med att parker och andra grönområden kommer att anläggas i omgångar

Grönöar

Pågående

inom detta projekt, kommer det ständigt att finnas växtmiljöer och bestånd, som befinner sig i olika faser. Detta gör att studenterna vid universitetet kan studera biotopers anläggning och skötsel i de olika stadierna.

Vad?

Grönöar är överblivna (grön)ytor som inte har någon speciell karaktär men som har en ”grön potential”. Ytor som, sett ur tätortens perspektiv, skulle kunna bilda ett nät av helhets- och identitetsskapande gröna små parkpärlor med liknande karaktär och element och som ges en originell gestaltning och utsmyckning. Grönöarna är oftast mycket små till ytan. Exempel på grönöar är trafikchikaner eller trekanten i korsningen Lugnåsvägen/Leksbergsvägen.

Varför?

Dessa små ytor kan bli landmärken i stadsstrukturen och även tjäna som identitetsskapande och sammanhållande mötesplatser. Detta nät av grönöar kan skapas av studenter i till exempel examensarbeten och av externa trädgårdsmästare, trädgårdsdesigners, konstnärer och landskapsarkitekter. De behöver nödvändigtvis inte vara ”gröna” utan de kan även bli platser, konstverk eller andra stadsplaneriska pauser.

Hur?

Dessa små, och idag tillsynes obetydliga, restytor kan gestaltas så att de i framtiden blir ett kommundäckande lager av ”gröna reklampelare” för kommunen. De ska ha en uppseendeväckande gestaltning med säregna växter, konstverk, stenarbeten, annorlunda materialanvändning samt lokalt förankrade uttryck och material. Grönöarna bör gestaltas så att identitetsstarka och tematiska små platser uppstår i ett eget småskaligt grönt lager runt om i staden/kommunen. De designas så att de blir ett system av utropstecken för såväl besökare som för kommuninvånarna. Arbetet kan ske i etapper och är lämpliga uppgifter för studenter vid Göteborgs Universitet-DaCapo. På detta sätt kan grönöarna komma att fungera som starka identitets- och karaktärsskapare för Mariestad. Alla grönöar kan, av förklarliga skäl, inte vara klara till 2015. Detta kommer att vara en löpande process under många år framöver men projektet ska löpa även under denna första tid.

Undervisningsparker

Prioritet 1.

Vad?

En omvandling av Humleparken och Gärdesparken för att dessa behöver rustas upp samt för att de ska utgöra platsen för utbildningsanläggningar för undervisningen på Institutionen för Kulturvård/DaCapo vid Göteborgs Universitet.

Varför?

För att Institutionen för kulturvård/Da Capo behöver pedagogiska anläggningar utomhus. Dessa anläggningar är en förutsättning för institutionens övriga arbete med parker runt om i staden. Samtidigt skapas två helt nya parker för invånarna.

Hur?

I Humleparken anläggs en perennplantaskola, en visningsträdgård samt en timmermansgård. I Gärdesparken ska den norra delen användas för plantaskolan. Det ska anläggas en frukt- och köksträdgård, en murgård och ett trädgårdsmästeri. Här ska också finnas en maskinhall med möjlighet till lagring. De nya funktionerna ska anpassas till parkernas traditionella struktur och befintlig grönska ska bevaras och nyttjas. Parkerna ska också i fortsättningen vara tillgängliga för stadens invånare och besökare. En viktig aspekt i utformningen av de båda parkerna är kontakten

UNDERVISNINGSPARKER

med Tidan. Det ska också utformas tydliga entréer till parkerna.

I Gärdesparken är det även viktigt att ta tillvara på kontakten med Alhagen väster om residenset Marieholm. Vegetation och byggnation ska placeras och utformas så att siktstråk bevaras mot Marieholm och Alhagen. Möjligheter till verksamheter som t.ex. café ska beaktas i planeringen.

Stadsparken

Prioritet 2.

Vad?

En utveckling av Stadsparken, Biblioteksparken och Järnvägsparken som ett sammanhängande stråk där Stadsparken är huvudparken. Tillsammans bildar de tre parkerna ett parkstråk med olika karaktärer.

Stadsparken ska bli en populär mötesplats och fungera som centrum för information om Mariestads parker och parkprojekt.

Varför?

Stadsparken är en viktig park i staden. Den ligger mitt i staden, bredvid Stadshotellet och Nya Torget och har därmed goda förutsättningar för att bli den viktigaste centumparken och en vacker mötesplats. Stadsparken är liten men blir större med hjälp av en samgestaltning av Biblioteksparken och Järnvägsparken. Förlängningen störs av barriären som Kinnekullebanan utgör. Ett samlat arbete med de tre parkerna gör att det blir lättare att hantera den barriäreffekt som Kinnekullebanan utgör.

Hur?

Parkerna ska behandlas i förhållande till varandra och tydligt länkas samman. Ett exempel på hur parkerna kan knytas samman är gångvägen genom Stadsparken i norr. Den kan rätas ut så att den

går rakt ut över järnvägen och därmed bilda en axel med gångstigen längs parkeringsplatsen i Biblioteksparken och vidare upp till Mariagatan.

Stadsparken

Stadsparker är identitetsskapande parker som ofta finns i centrum i städer. Eftersom Mariestads Stadspark idag saknar en rumsligt sammanhängande gestaltning och bättre behöver förhålla sig till den omgivande staden måste den få en ny gestaltning. Till exempel så upplevs trafiken längs Nygatan som störande. Förhållandet till Stadshotellet är också viktigt, idag känns platsen mycket som en baksida till Stadshotellets servering.

Stadsparken är kulturhistoriskt värdefull. Därför ska detaljgestaltning föregås av en historisk undersökning. Här kan viktiga och inspirerande uppgifter komma fram genom studentmedverkan från Göteborgs Universitet.

För att Stadsparken ska bli den mest uttalade mötesplatsen i Mariestad måste den locka till möten. Ett sätt att uppnå detta är att förlägga *flera olika* funktioner som attraherar olika grupper av människor. En scen, ett växthuscafé som lockar på vintern, lekmöjligheter och ett tidningsbibliotek är några exempel.

Som självklar huvudpark kan den också bli centrum för information om Mariestads parker. Parken kan innehålla en hortikulturell ”spårcentral” eller utgångspunkt för det gröna Mariestad. Här kan kunskap och information i form av kartor, tavlor och trycksaker spridas. En beskrivning av Världsparkens sträckning genom staden samt de ingående olika delarnas uppbyggnad och skötsel kan också finnas här (se sid 31).

Parken kan utvecklas till ett nav i det gröna Mariestad. Utifrån detta nav kan gröna stråk leda till andra parker och naturen runt omkring i kommunen. Ett centralt stråk är det mellan Stadsparken och Tegelängsfältet/naturreservatet Ekudden, som leder via Gärdesparken, Alhagen samt delar av Världsparken (se sid 31).

Biblioteksparken

Visuell kontakt och sammanlänkande gestaltning ska bidra till upplevelsen att Biblioteksparken hör ihop med Stadsparken.

Parken ska dock behålla sin egen karaktär. Den vackra ekängen ger ett intryck av landskapspark i miniatyr och detta ska bevaras. Den engelska pittoreska parken får stå som en ram för nya

idéer. Däremot saknas egentligt uttryck och ett sammanhang. För att förändra detta kan till exempel markens topografi förstärkas i form av små höjdskillnader. Ett högvuxet och ståndortsinriktat växtmaterial kan skapa blomsterprakt utan att den lugna och landskapliga karaktären går förlorad. Lekmöjligheter för de yngre besökarna bör tillgodoses.

Eftersom Cornelius Alexander Sjöcrona var den landshövding som lät anlägga parken skulle en ”Sjöcronapartär” kunna anläggas i ett centralt läge. Den kan till exempel bestå av en liten nedsänkt trädgård (så kallad ”sunken garden”) med staty, minnessten och/eller tematiska planteringar.

Järnvägsparken

Järnvägsparken är den före detta banvallen mot Moholm och består idag av en gräsremsa med rader av lind på sidorna. Industrispåret mot företaget Metsä Tissue löper också här. På andra sidan Mariagatan fortsätter grönområdet i form av en gräsyta med tennisbanor.

För att skapa en spännande miljö är en väg att skapa en seriell upplevelse i form av en stig med olika rum där järnvägingspirerad design påminner

om den tidigare markanvändningen. Häckar och spaljéer/plank, som kan skapas med hjälp av studenter vid Göteborgs Universitet, kantar det befintliga stickspåret som säkerhetsåtgärd. Här skulle Europas längsta rosengång kunna anläggas, med olika arter och sorter av klängrosor. En annan tänkbar lösning är en magnolia- eller rhododendrongång. Gången kan avslutas med en fickpark längst upp mot Mariagatan.

Parkeringsplatsen på andra sidan Mariagatan kan göras till en större entréparkering där rosengången bildar en unik entrégång in till stadens centrum. Till gången knyts den nya gång- och cykelvägen från Grangärdet.

Stadsdelsparker

Prioritet 3.

Vad?

En stadsdelspark är till för större befolkningsunderlag, så som namnet antyder är de tänkta att vara en slags huvudpark för en stadsdel. Därför bör de erbjuda fler händelser och attraktioner och fylla många olika funktioner. Det bör till exempel finnas möjlighet för vuxna att motionera, bland annat genom att erbjuda promenadslingor på någon kilometer.

Fyra parker ska fungera som stadsdelsparker:

Alhagen, Sjöhagaparken, Strandparken samt en ny park i söder (se karta). Det innebär att staden får en stadsdelspark i varje väderstreck där Stadsparken fungerar som ett nav.

Varför?

Det är viktigt att det i en stad finns större sammanhängande grönytor. Känslan när man går in i ett sådant grönområde ska inte störas av bostadsbebyggelse eller verksamheter. Här ska bara finnas rekreativa funktioner och de ska ge möjlighet till både stillhet och kontemplation såväl som till aktivitet och underhållning.

Hur?

Alhagen, Sjöhagaparken, Strandparken och den nya stadsdelsparken i söder ska utvecklas enligt principen att de ska förse varsin stadsdel med möjlighet till lek, samvaro, motion och naturupplevelser.

Sjöhagaparken

Parken ligger som ett grönt band mellan Stockholmsvägen och Vänern. Det centrala läget i den nordöstra delen av staden gör Sjöhagaparken till ett naturligt centrum i stadsdelens gröna väv. Parken har vattenkontakt i norr och utsikt över Vänern i stora delar av parken.

Sjöhagaparken behöver omgestaltas/renoveras. För att fungera som stadsdelspark behöver den få en mer påkostad och mångfacetterad gestaltning.

En ryggrad i planeringen skulle kunna vara en lång parkväg rakt genom hela parken, en axel från Stockholmsvägen mot Vänern. Olika funktioner som lek, idrott, servering, kontemplativa platser och odlingsområden kan skapas. Rumsbildande, varierade och blommande planteringar ska tillföras.

Ett annat alternativ är att göra Sjöhagaparken till en vattenpark där man tar hand om dagvatten från stadens östra delar. Med hjälp av pumpar,

vattenfall och dammar skulle en intressant och vacker anläggning kunna skapas. Vattenlekar med möjligheter till experiment och vattenaktiviteter skulle kunna inrymmas. Information om kommunens vattenhantering skulle utgöra ett logisk och pedagogisk inslag i vattenparken.

Inom Sjöstaden är en småbåtshamn planerad vid Katthavsparken. Därför bör Sjöhagaparken förlängas ut i vattnet så att denna del bildar en ”vågbrytar park” för den planerade hamnen. På så vis skapas en starkare koppling mellan parken och vattnet.

Alhagen

Alhagen är residenset Marieholms gamla djurgård. Under 1800-talet lät landshövding Jonas Wärn göra om denna till den park man kan se idag.

Som historisk park och stiliserad engelsk landskapspark i miniatyr är Alhagen en värdefull del av det hortikulturella Mariestad. Parken har en tydlig karaktär som stor park men saknar struktur och ram. Den flyter ut i gaturummen runt omkring, rumsuppdelning och skyddande vegetation saknas helt. Ett grönområde som Alhagen med sin stora areal, sitt idrottsfält och sin historiska förankring har stor potential som stadsdelspark.

För att fungera som stadsdelspark måste idrottsfältet stärkas och begränsas, stigsystemet utvecklas för rekreativa rundvandringar och lekmöjligheter skapas. I en så stor park som Alhagen är det viktigt att skapa en stark och tydlig struktur så att funktioner och karaktärer tydligt framgår. Rumsindelning för upplevelse av mångfald, rymd och avskildhet är ytterst viktig.

Trädbeståndet är gammalt, stormskadat och i dålig kondition. Därför är plantering av nya träd viktig för återväxten. Återplantering av ek och al är prioriterad. Inplantering av exotiska träd kan också fungera bra ur historiskt och hortikulturellt perspektiv. Örter bör planteras in i de stora gräsytorerna. Dammplatsen bör göras till en intensiv del av parken med rabatter och attraktiva sittplatser. I det historiska perspektivet är också ansatserna till engelsk park mycket viktiga att ta fasta på. Rumt Alhagenstugorna kan miljön och vegetationen styras mot en mer svensk lövängsbiotop.

En ny stadsdelspark i söder

Det finns behov av en stadsdelspark i den södra delen av staden. Därför föreslås att området mellan Göteborgsrondellen och Haggården/Tidan görs till en stadsdelspark. På så sätt får Mariestad en

stadsdelspark i varje väderstreck: Sjöhagaparken i öster, Karlsholme/Strandparken i Sjöstadsprojektet i norr, Alhagen i väster och så denna nya stadsdelspark i söder.

Grävlingens Park och naturområdet söder om parken samt området öster om Haggården utgör den nya parken. Parken begränsas i norr av Göteborgsrondellen, i väster av radhusbebyggelsen på Segolsgatan samt i öster och söder av Tidans och Haggårdens företagsområde.

Kinneullebanan och Göteborgsvägen skär genom området och delar således upp ytan i två sinsemellan svårnåbara delar. Längst i söder, öster om industriområdet, finns ett stort fält som gränsar mot Tidans.

Parken kan också vara ett steg på vägen till att skapa tydlighet och identitet i mötet med Mariestad. Den kan även knyta ihop stadens inre grönområden med Tidans naturområde. Läget är med andra ord strategiskt mycket viktigt.

Parken kan delas upp i två delar. Dels den i nordväst, som idag består av den igenvuxna Grävlingens park och dels de i sydöst liggande

stråken genom Haggården och längs Tidans. De öppna ängslika ytorna kan man bygga vidare på i gestaltningen av parken. Surdrag och dike i den nordvästra delen skänker området karaktär idag och skulle i en framtida park utgöra en god grund för att skapa vattenanläggningar. Idag kan trafiken på Göteborgsvägen upplevas som störande men detta går att åtgärda med till exempel vegetation och byggnationer.

Grävlingens Park kan bilda en central punkt med lekplats, planteringar och sittmöjligheter. De skogsbevuxna delarna lämnas intakta medan fältet kompletteras med en ängsflora. Övergången mellan de båda delparkerna kan lösas på så sätt att de binds samman med gång- och cykelvägen längs Göteborgsvägen samt med gång- och cykelväg mellan Hermansgårdsvägen och Hammarsmedsvägen.

Det är viktigt att området närmast Göteborgsvägen gestaltas så att det upplevs som en karaktärsstark port in mot centrum. Ljussättning är viktigt under den mörka tiden på året/dygnet.

Området längs Tidans nås via korridorerna i industriområdet. Detta fält skulle kunna bli ett öppnare rekreationsfält och en Tidanspark med stigar och sittplatser samt en del träd och buskgrupper.

Strandparken

Av de parker och grönytor som finns längs med vattnet nordost om stadskärnan görs ett sammanhängande parkstråk. Idag består delarna av Karlsholmeparken, Karlsholme och Katthavsparken.

Här finns möjligheten att möta Vänerne nära staden men i samklang med naturen. Idag är området uppdelat i tre delar, varav Karlsholme är den mest attraktiva och väl fungerande delen idag. Delarna saknar koppling sinsemellan och behöver en ny och konsekvent gestaltning. Parkstråket blir också viktigt i samband med utbyggnaden av Sjöstaden samt strandpromenaden. ("Under asfalten finns en strand", Projekt Sjöstaden är en fördjupad översiktsplan för Mariestads hamn och strandområde.)

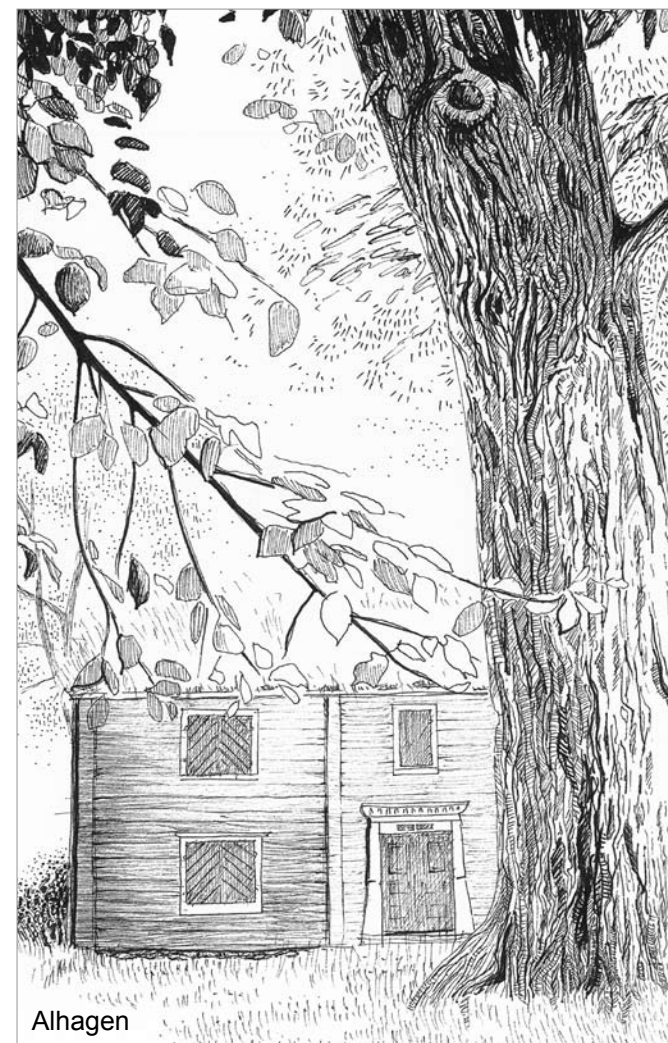
Karlsholmeparken väster om Karlsholme ska i gestaltningen betraktas som en del av Karlsholme och utvecklingen ska ske med Sjöstaden i tankarna. Katthavsparken kan utvecklas som en egen del med en koppling söder ut till Sjöhagaparken. Parkerna kopplas samman med ett cykel- och gångstråk längs med vattnet – Strandpromenaden.

Det är också viktigt att tänka igenom parkernas koppling till bebyggelsen, så att de blir tillgängliga och inbjudande. En strandpromenad ska bilda en stomme i utvecklingen av Sjöstaden. Från västra Sjöstaden upp till Snuggen i öster ska möjligheten att möta Vänerne nära staden men i samklang med naturen utvecklas. Strandpromenaden binder samman planområdets delområden och fungerar som områdets röda tråd, samtidigt som den genom sitt förhållande till övriga stadsnära delar kopplar samman planområdet med den övriga staden, från Sandviken i väster via Ekudden, inre hamnen/gästhamnen, genom planområdet och vidare ut mot Snapen i öster. Denna helhet är inte bara av största vikt för stadsdelen □Sjöstaden□ utan för hela Mariestad. Därför bör denna kompletteras och förstärkas så att den är och förblir den ryggrad för alla områden som gränsar till och har kontakt med Vänerne.

Strandpromenaden utformas utifrån en sammanhållande gestaltungsprincip som utgår ifrån att utveckla mötet mellan stad och vatten. Ett viktigt element i gestaltningen är en låg mur som löper längsmed hela promenaden. Muren fungerar som sittmöbel, gräns mellan strand och väg samt mellan gata och brygga. Strandpromenaden ska vara en upplevelseväg där ständigt nya saker finns att upptäcka. Tematiska lekplatser och element skapar identitet och helhet. I enlighet med detta kan Sjöstadens övriga egenskaper och design också stå som inspiration för gestaltningen.

Parksträckans koppling till bebyggelsen måste gestaltas så att den blir tillgänglig och inbjudande. Gränsen mellan land och vatten ska behandlas i utformningen.

Karlsholmeparken (väster om Karlsholme) (A)
Parken har ett strategiskt läge som kan liknas vid ett förskepp till Mariestad. Parken skulle kunna bli en verklig höjdpunkt i stadsbilden. Dess läge vid vattnet samt att den ligger nära centrum, borgar för detta.

Alhagen

Det viktigaste i gestaltningen av Karlsholmeparken är att skapa en helhet, en helhet som är kopplad till Karlsholme. Här är det viktigt att behandla gränsen mellan land och vatten. Kanske ska den förstärkas och dramatiseras eller också ska gränsen utjämnas så att parken fortsätter ut i vattnet. I gestaltningen kan även en axel i Nygatans förlängning beaktas. Vegetationen skulle förstärka vattenkänslan genom biotopriktiga val och vackra blommande planteringar som kan locka till uppehåll och kontemplation. Lekplatsen kan göras om till en temalekplats med äventyrslek eller vattenlek. Den får gärna integrera vattnet i form av kanal och experimentlekar.

Karlsholme (B)

Karlsholme, den gamla Folkparken, har förlorat mycket av sin forna gestaltning. De äldsta byggnaderna har eldhärjats och delvis ersatts av tillfälliga byggnader.

Ett vackert och centralt läge och en inarbetad användning som folkpark gör att parken har goda förutsättningar för att bli en populär mötesplats. Karlsholme används idag för dans, konserter, utställningar, marknader och möten. De gamla träden, resterna i form av fina stigar och element som den lilla träbron över dammen är fina och intressanta i ett historiskt perspektiv. De får ange tonen för en omgestaltning av platsen.

Katthavsparken (C)

Platsen öster om Karlsholme är ett före detta industriområde där de gamla oljecisternerna stod. I övrigt består området av gräs och den gångstig som utgör strandpromenaden. Platsen känns tom och bortglömd och är för närvarande bara en överbliven remsa mellan Väneren och Strandvägen. I norr ligger en gammal parkeringsplats som nu fungerar som skateboardbana, -ramp.

Här finns en potential att skapa en upplevelserik fortsättning på parkstråket Karlsholmeparken, Karlsholme. Skateboardområdet skulle kunna omvandlas till en skatepark i samarbete med åkarna. Industriparken ska i framtiden fungera som boendemiljö för de boende i husen som planeras här enligt FÖP – Sjöstaden.

Tätortsparker

Prioritet 3.

Vad?

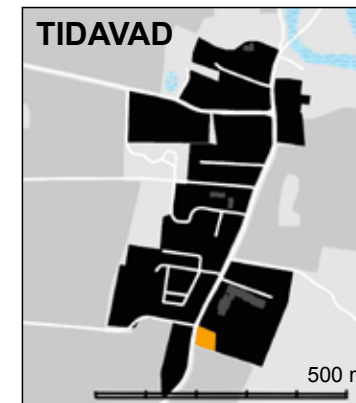
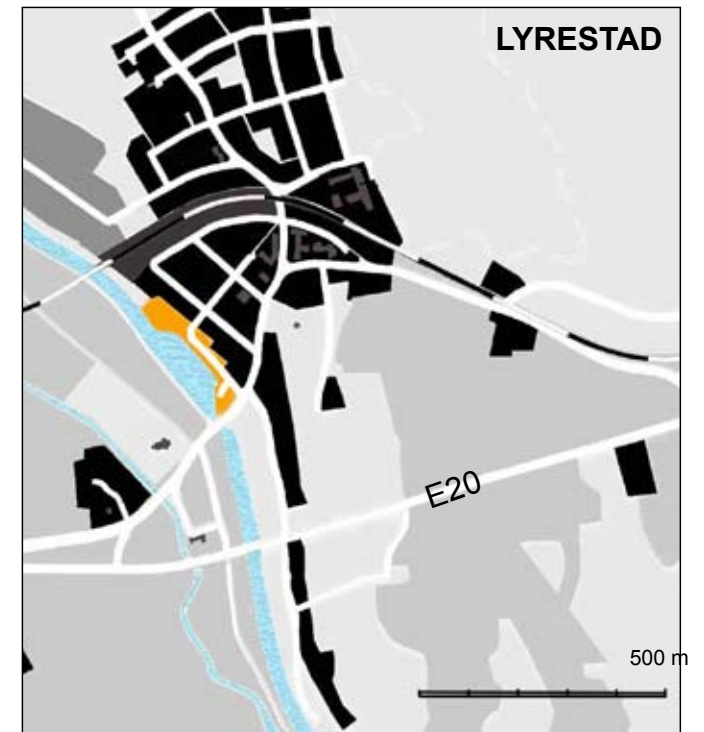
De sex kransorterna Hassle, Lugnås, Lyrestad, Sjötorp, Tidavad och Ullervad ska få var sin park som fungerar som en liten stadspark. De ska vara utformade som fickparker.

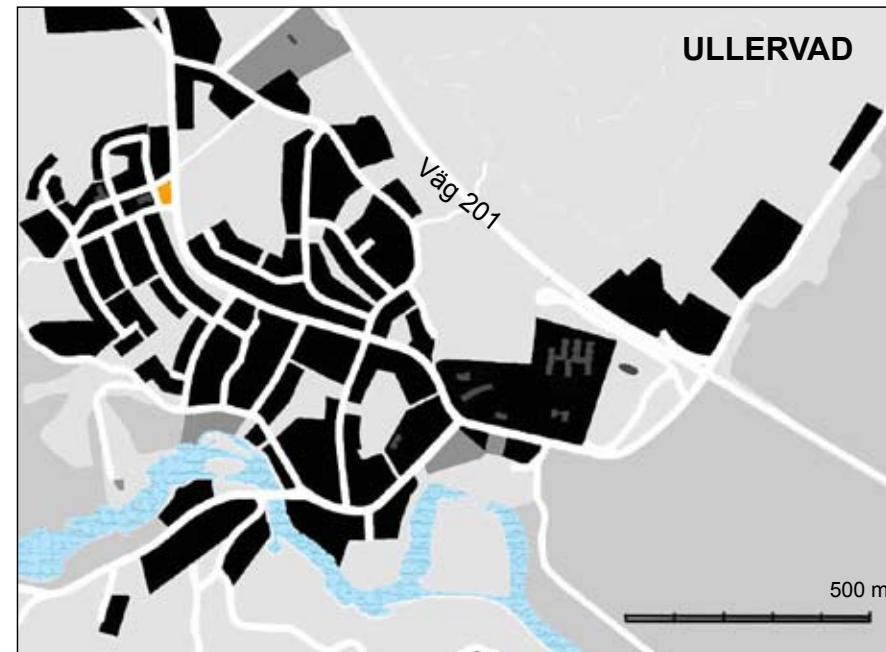
Varför?

En intensivt vårdad park som kan skapa identitet och prydnadsvärden för samhället. En ”stadspark” som kan fungera som mötesplats och stärka kransorternas egna identiteter.

Hur?

I orterna anläggs centrala parker med hög skötselnivå och rika blommande planteringar. De knyts samman med kommunens gröna nät och är en del av kommunens parkstruktur. Nedan följer förslag på var de skulle kunna ligga.

- Väg
- Bebyggelse
- Föreslaget område för park
- Vattendrag

GENERELLA PROJEKT

I den här delen beskrivs generella projekt. Varje projekt är uppdelat i rubrikerna Vad?, Varför? och Hur? för att åskådliggöra förslaget och tankarna bakom.

Vad?

Vad går förslaget ut på? Här beskrivs kortfattat själva projektet.

Varför?

Varför är det viktigt? Här sammanfattas tankar och argument för projektet.

Hur?

Hur ska det gå till? Här beskrivs projektet och dess olika delar mer ingående.

Landskapslaboratoriet

Vad?

Ett Landskapslaboratorium är en plats för laborativa planteringar, ett fältlaboratorium för studenter och lärare. Det första Landskapslaboratoriet i Sverige finns i Alnarp skapat av forskare och studenter på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Landskapslaboratoriet i Mariestad är en del av samarbetet mellan Institutionen för Kulturvård/GU och Kommunen som ska stödja arbetet med Landskapslaboratoriet.

Varför?

Arbetet med Landskapslaboratoriet är en förutsättning för universitetets forskning och utbildning. Det skapar vidare attraktiva grönområden och rekreationsområden för invånarna. Målet för arbetet med landskapslaboratoriet är även att bli partner i ett nät av landskapslaboratorier i Europa där Mariestad blir representant i Sverige.

Hur?

Det praktiska arbetet med exempelvis landskapsvård och Världsparken (se kartan på sid. 31) är viktiga byggstenar i arbetet med Landskapslaboratoriet.

Skyltning

Vad?

Ett system av skyltar ska uppföras. De ska informera om växtlighet, biotoper, gestaltning samt pågående arbeten och projekt.

Varför?

I Mariestads kommun finns både universitet, gymnasier, skolor och andra utbildningar som kan vara intresserade av att använda till exempel biotopparker i sin undervisning. Genom god information om anläggningarna i kommunen kan också deltagande och samhörighetskänsla stärkas hos invånare och besökare.

Hur?

Grönområden ska anläggas och utvecklas så att ekologiska, zoologiska och botaniska kunskaper åskådliggörs för invånare och besökare. Skyltning och etikettering är en viktig del av arbetet. Tillsammans med Göteborgs Universitet-DaCapo kan sådana skyltar och ett skyltningssystem utvecklas. Förhoppningen är att detta kommer att inspirera till kunskap och ytterligare utvistelse.

Ett grönt nät

Vad?

Ett grönt nät handlar om att koppla samman allt det gröna i staden. Hitta eller bevara kopplingar mellan parker, naturområden, alleéer och kyrkogårdar.

Gröna länkar (till exempel gång- och cykelvägar och naturimpediment) och gröna stråk (tex. parker och naturområden) kopplas till större grönytor för att skapa ett grönt nät genom staden.

Varför?

Ett nät av grönområden genom bebyggelsen ökar möjligheterna att röra sig i gröna miljöer för invånarna. Forskning visar att grönska får människor att må bättre både i bostaden och på arbetsplatsen. Genom att göra det gröna i staden mer tillgängligt så gynnas alltså folkhälsan.

Ett grönt nät hjälper också till att upprätthålla ekologiska sammanhang.

Hur?

Där länkar och stråk inte finns kan nya anläggas. Gång- och cykelvägar kan planteras med träd- och/eller buskplanteringar, en kvarbliven spontanvegetation förses med en grusad stig och planteras med blommande lökväxter. Andra sätta att utöka parker är att foga samman dem till stråk.

Det är viktigt att inte se snävt på benämningen grönt nät. Länkar och stråk kan vara enklare och även icke gröna ytor men som är skyddade från det urbana livets mest störande delar.

Tanken på ett grönt nät måste även finnas med vid exploatering av ny mark. Delar av vegetation ska sparas vid en exploatering så att det gröna nätet i staden upprätthålls.

Kartan på sidan 46 visar barriärer, delar i samhällsstrukturen som hindrar eller stör utvecklingen av ett kommunalt grönt nät. Det kan röra sig om vägar, fastigheter eller andra oförenliga delar. Effekterna av dessa bör på sikt reduceras och minimeras så att en tydligare grön struktur kan uppstå och så att det gröna nätet kan utvecklas.

Trädgårdsparker

Vad?

Trädgårdsparker är ett resultat av samarbetet mellan kommunen och Institutionen för Kulturvård/DaCapo. Samarbetet kommer att leda till att Mariestad präglas av blommande och odlingsintensiva parker. Det vill säga parker med trädgårdskaraktär.

Varför?

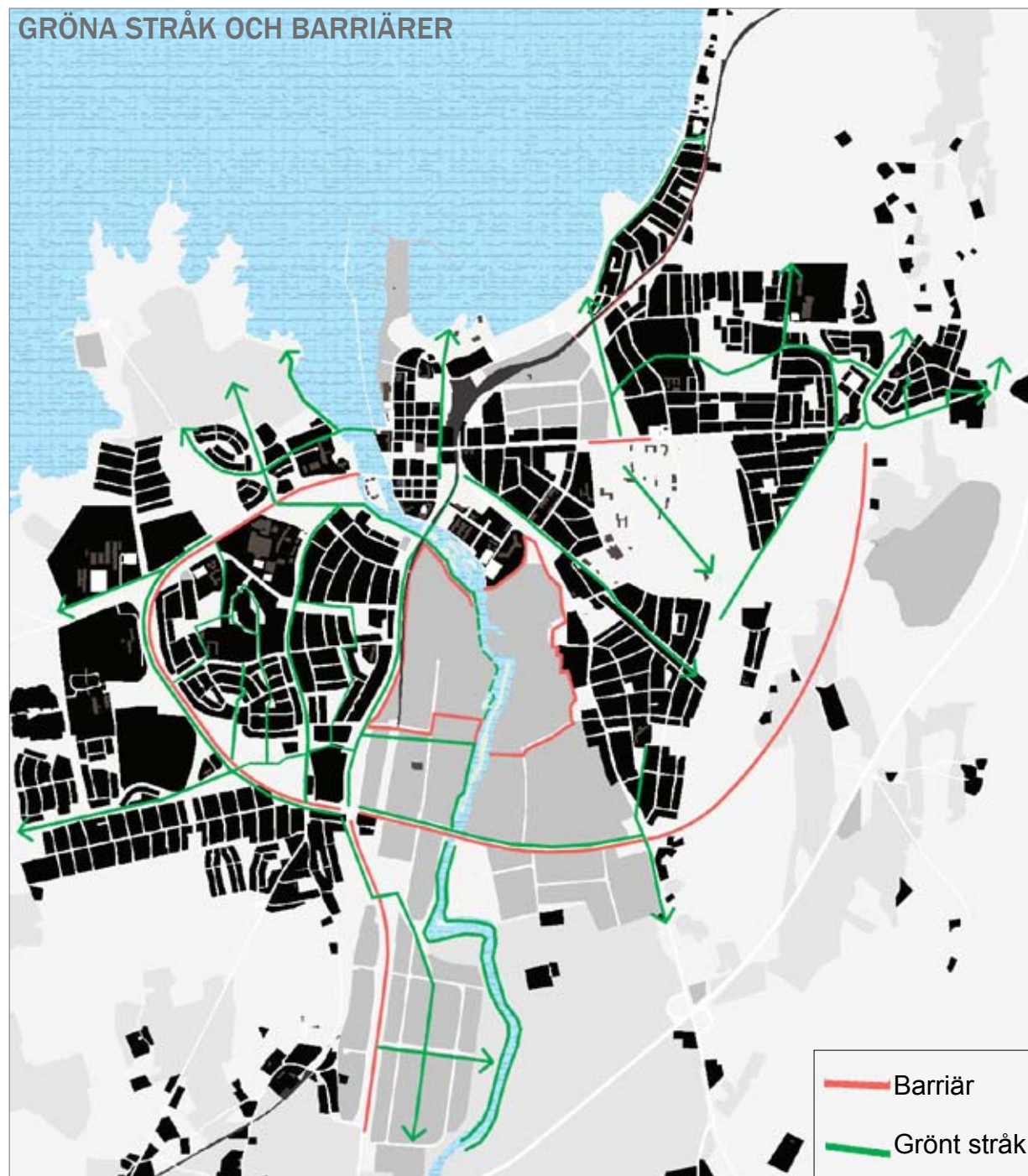
Institutionen för Kulturvård/DaCapo utbildar trädgårdsmästare och landskapsvårdare. De är inriktade på mindre anläggningar och odlingsanläggningar, samt natur med rekreativa, sociala, ekologiska, platspecifika och estetiska värden.

Samarbetet ska leda till trädgårdslika parker av hög kvalitet med lokal karaktär. Arbetet spänner över biotoprika och kulturbevarande naturområden, hemträdgårdslika parker, grönöar, fickparker, kvartersparker, rabatter och planteringar. Detta kan även innebära att området för Världsparken ingår i arbetet.

Hur?

Kommunen ska stödja arbetet på Institutionen för Kulturvård/DaCapo. De flesta trädgårdsparkerna kommer att skapas som en del i undervisningen. Några av de större parkerna bör få ett enklare trädgårdsmästarhus, där det ska finnas verktyg, utrustning och fikamöjligheter för de anställda samt ett enkelt kontor. De ska också fungera som arbetsförråd för arbetslagen. Husen blir också naturliga knutpunkter för den utåtriktade verksamhet där invånare, parkarbetare, LSS-brukare, tjänstemän och studenter från Göteborgs Universitet/DaCapo möts för att diskutera, arbeta samt utveckla Mariestads hortikulturella miljö. De små husen föreslås utföras av byggstudenter vid Göteborgs Universitet.

GRÖNA STRÅK OCH BARRIÄRER

Träd och alléer

Vad?

Förslaget är att Mariestads tradition med ett rikt trädbestånd återupptas. Träden ska ges en framträdande roll i det gröna arbetet, och i samhällsplaneringen i stort.

Varför?

Staden har haft en tradition av ett rikt trädbestånd som numera är starkt reducerat. Träd är viktiga rumsbildare. De gör samhällsbilden mer logisk, trivsamt och estetiskt. Träd skapar också ett bättre mikroklimat bland annat i form av skugga, vindskydd, luftfuktare, filter för luftburna föroreningar. Även ur naturvårdsynpunkt är träd viktiga eftersom de ofta tillåts bli gamla och storväxta. Ett exempel på detta är silkeslidskivlingen, som etablerat sig i den gamla högstubben av pelarpoppel vid Fisktorget.

Hur?

Inventeringen av Mariestads grönområden har visat att en stor andel av kommunens träd uppnått en hög ålder och/eller lider av skador och därför kommer att dö eller behöva tas bort inom den närmaste framtiden. Komplettering och nyplantering av trädbeståndet måste utgöra en stor del av det praktiska gröna arbetet.

Skolgårdar, temalekplatser och lekmiljöer

Vad?

En ny strategi för barns utomhuslek i kommunen. Kommunen ska på ett dynamiskt sätt arbeta med lekmiljöer istället för konventionella lekplatser.

Varför?

Arbetet med lekmiljöer ska ske för att förbättra förhållandena för barns utomhuslek. Barns psykiska och fysiska hälsa är bland annat kopplad till de möjligheter de ges i form av vistelse och aktiviteter i gröna miljöer. Platser utomhus som är utformade speciellt för barn att leka, lära och utvecklas på är viktiga. Det kan vara skolgårdar, lekplatser eller naturområden. Därför är det viktigt att kommunen har en strategi för barns utomhuslek.

Hur?

Kommunen ska arbeta med lekmiljöer; temalekplatser och skolgårdar så att det finns goda möjligheter till lek utomhus vart än i staden man befinner sig.

Lekmiljöer

I kommunens offentliga rum skapas ofta oavsiktliga lekmiljöer som vi inte alltid tänker på. Det kan vara omkullfallna träd, lianer, tillfälliga sandhögar. Dessa ”lekplatser” är inspirationen till lekmiljöer.

Tanken med lekmiljöer är att vi också på ett medvetet sätt kan integrera barns lek och lärande i kommunens offentliga rum. Det kan vara allt från stenar och spännande stigutformningar till mer tydligt innehåll som plötsliga händelser där rep hänger från ett träd, trädstammar som lämnats som ”klätterställning” eller klättrvänliga konstverk. Förutom temalekplatser så skapas alltså inga lekplatser, istället integreras alltid lekmiljöer vid nya byggprojekt.

Temalekplatser

Ett fåtal temalekplatser (ca 20 stycken) var och en med sin unika prägel och inriktning anläggs. De placeras på strategiska platser som är oberoende av demografi, i ett kommuntäckande nät. Inom detta nät av temalekplatser ska varje lekplats ha ett eget tema. Det innebär att alla lekplatser inte behöver ha den obligatoriska klätterställningen utan bär sin egen profil. Här kan till exempel finnas ”Rymdleplatsen”, ”Äventyrslekplatsen” och ”Sagolekplatsen”. Men här kan även finnas en bygglekplats, en skatepark eller en naturlekplats som har ”stock och sten” som tema.

GRÖNÖAR, FICKPARKER OCH SKOLGÅRDAR

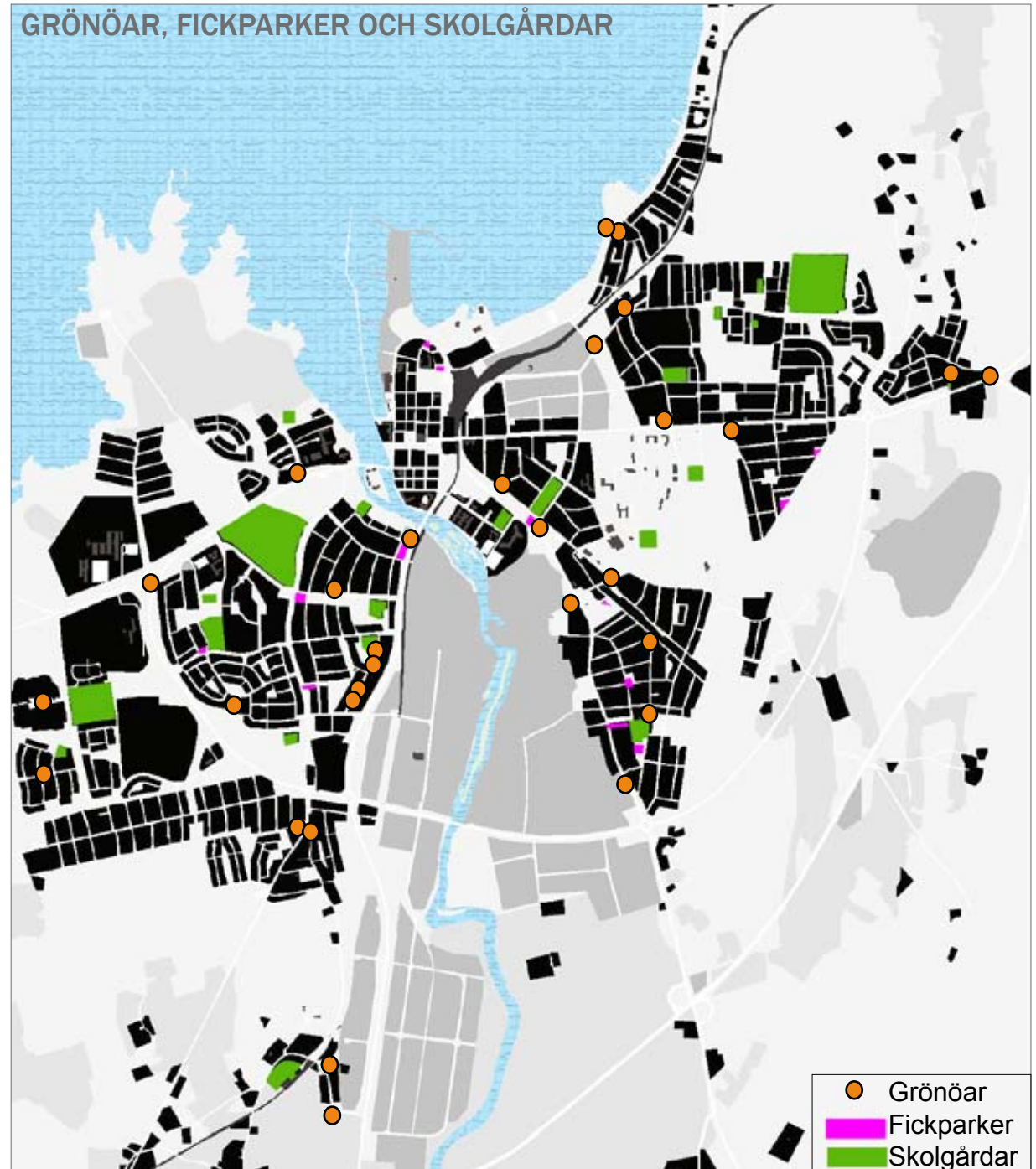
På så sätt blir kommunens lekmiljöer både intressantare, mer utvecklande och mindre kostsamma. Detta eftersom man inte måste ha samma utrustning överallt och inte tvunget måste köpa katalogvaror till alla lekplatser. Samtidigt behöver man inte spara i anläggningsskedet då det rör sig om ett mycket färre antal lekplatser än idag.

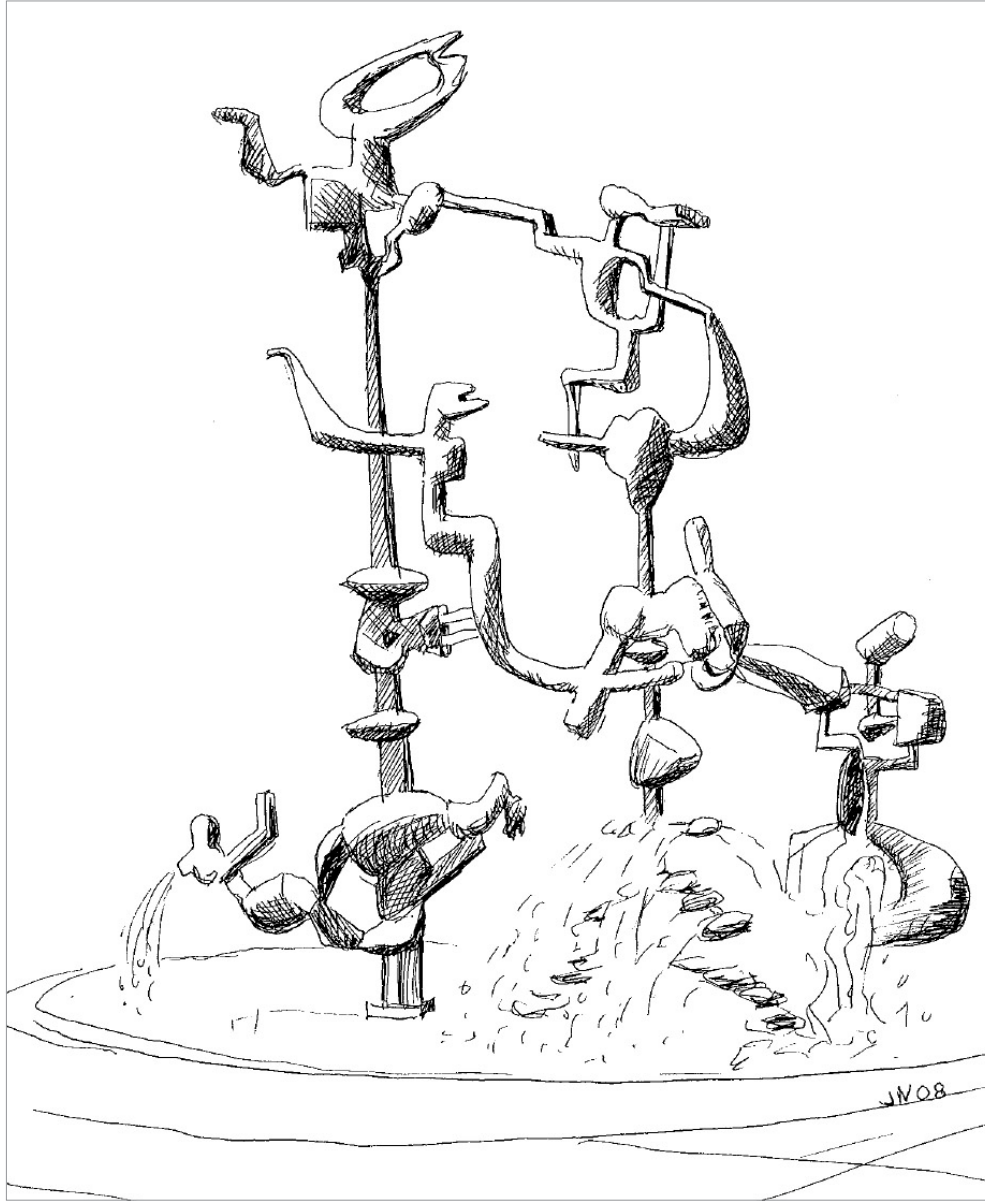
Skolgårdar

Skolgårdar är viktiga för barns utveckling och lärande. Barn behöver, precis som vuxna, gröna ytor både för aktivitet och lugn och ro.

Kommunens skolgårdar är i många fall integrerade med omgivande natur och erbjuder därför en utvecklande och pedagogisk värld samt spännande dimensioner. Men många av skolgårdarna förfaller och saknar gestaltning.

Skolgårdarna kan till exempel ingå i nätverket av temalekplatser. Det kan vara en integrerad lekplats som dagtid på vardagar fungerar som skolmiljö och om eftermiddagar och helger är allmänna lekmiljöer.

Fontänen Vänerskutan

MARIESTAD
www.mariestad.se